

Pismo Ivana Cankarja

Ob petindvajsetletnici smrti priobčil T. D.

Pred četrto stoletja — 11. decembra 1918 — je v takratnih slavnostnih dneh slovenskega naroda umrl njegov tedanji največji pri-povednik, umetnik slovenske besede in glasnik čiste človečnosti Ivan Cankar. Vse življenje je daroval Umetnosti, ki jo je živel in izdihaval kot svoje življenje. Bil je telesno otroški neboljenec vse svoje dni, a z duhom je grabil za nedosegljivimi sanjami svojega brezmejnega hrepenenja, ki se je ustavilo ob zadnjih treh velikih mejnikih, slehernemu izmed nas na poti v večnost postavljenih: Mati — Domovina — Bog! V te tri njegove in naše najgloblje resničnosti se mu je nekdanj tako brezciljno Hrepenenje vzobličilo tik pred smrtjo in nam jih zapustilo, obsejane z njegovo genialnostjo in ubrane v zvoke njegove pojoče besede kot zadnji krik srca, kot široko odprte oči Pesnika, preden se je zazrl v Večnost. Pet in dvajset let nam že govore kot njegov najlepši in najgloblji testament.

Njegova življenjska sila — moč besede in ostrost duha — je bila tako obsežna, da še danes živi iz nje ves narod: tako tisti na desni kakor oni na levi... Boj in ljubezen, upor in vdanost, prevrat in trdnost v Bogu: vse to so prvine njegove duše, njegovega hrepenenja po človeštva vrednem življenju, ki bi ga naj ne vladalo nasilje materializma, temveč vest in srce. Kako daleč smo danes od tega, morda najbolj tisti, ki si ga dajejo na prapore!...

Mi pa se danes spominjamo Cankarja-človeka, ki se je telesno ločil od nas pred 25 leti in ga ni med nami, ne na Rožniku ne v Slovenskih goricah, kjer je v zimi 1910/11 hodil in pisal pesem svojega hrepenenja, svojo »Lepo Vido«. Iz tega časa je pismo na Rožnik, ki ga objavljamo v njegov spomin brez popravkov in brez komentarja. V njem naj Cankar zaživi kot je živel med nami in katerega spomin bo večni med Slovenci!

Cenjena gospa!

V sami jezi in zlovolji živim že par tednov; zato Ti tudi nič pisal nisem. Kolikor sem drame že imel, sem vse skupaj zavrgel ter sem začel znova! Zdaj hitim kolikor morem, da vsaj prazen ne pojdem odtod. Veselja pa imam pri delu toliko, kakor če bi drva sekal. Škoda, da sem si bil ravno to stvar vtepel v glavo; rajši bi bil začel pisati roman! — Brez vse koristi pa vendar ni, da sem toliko časa tukaj ostal. Kadar je človeku dolgčas, si marsikaj izmisli; tako imam spet vso glavo polno lepih načrtov in misli, ki hodijo z mano povsod in mi branijo, da bi obupal nad tem svojim popotnim življenjem. —

Veselim se že pomladi, pa je pred par dnevi spet začelo snežiti. Že tako je dovolj dolgčas, pa še to dolgočasno vreme! Saj ven me ne žene nikamor, ali vendar je neprijetno, če vidim skozi okno to nizko, sivo, pusto nebo, ki napravi človeka samega prav tako pustega in čemer-

nega. Kakor za tolažbo je prinesel danes mal šolarček prvi šopek vijolic; od samega veselja sem mu dal desetico. Še vijolice so pametnejše nego človek: ne zmenijo se za vreme ter klijejo pogumno izpod snegá!

Zdaj bo že kmalu obletnica tistega dné, ko sem prvikrat prišel na Rožnik. Vse mi je še tako živo v spominu, kakor da je bilo včeraj in zdi se mi čudno, da je minilo že celo leto. Morda je moj spomin zato tako zvest, ker nimam nikjer pravega dóma in mi ostane v srcu neizbrisljiv solnčni Rožnik, ki mi je bil res napol dom in kjer sem se po dolgem romanju čutil kakor v varnem zavetju. Takega občutka nisem imel nikoli prej in nikjer drugjé, tudi ne tukaj, čeprav so kraji lepi in ljudjé ljubeznivi. —

Vrnem se v Ljubljano vsekakor pred Veliko nočjó; najmanj teden prej, če bo drama dovršena ali ne. Le to me skrbi, če je na Rožniku morda že soba oddana. Ako ni, se bova zmenila z Bergmanom, kakor sva že govorila; ako pa je, bom hodil vsako jutro kavo pít, kakor vaši zvesti tarokarji. Vendar pa upam, da mi bo sreča mila. Toliko vem: če bo letošnje poletje kakor je bilo lansko (kar Bog daj!), bom tisti krasni mir in tisto samoto, ki je za moje delo kakor ustvarjena, mnogo bolj izkoristil nego lani, tako da mi ne bo spet žal izgubljenih dni! Pa nikar se ne smej in nikar ne misli, da so to samo pobožni nameni, ki izpuhté v nič od jutra do večera! —

Iz te puščave Ti ne morem pisati ničesar zanimivega — kakor si videla. Ura je uri enaka, dan dnevu. Jaz res ne vem, kaj bi ljudjé tukaj počeli, če bi se ne prepirali in ne ženili! In jaz ne maram ne tega ne onega...

Prisrčne pozdrave vsem in na veselo svidenje!

Ivan Cankar

17. III. 1911

Sv. Trojica v Slov. goricah

Jože Šmit

Pesem

Jezus, naj ne umrem,
meni je takó lepó,
kot da od maše grem,
kjer sem Te molil z njo.

Srečal sem lepo ženó,
kriknil sem ji v pozdrav,
pa mi je tako biló,
ko da sem dihnil v piščal.

V kočah večer diši,
meni je tako topló,
krhka kot cvet zveni
struna mi pod rokó.

Dunaj 1943.